

TÂRGUL SĂRĂȚII – UN TÂRG DISPĂRUT ?

DE

COSTICĂ ASĂVOAIE

Problema genezei orașelor medievale a suscitat și continuă să suscite interesul specialiștilor fără ca același interes să fie manifestat – cu aceeași intensitate – și pentru cazurile de dispariție ale unor așezări cu caracter urban. Nu o dată, pentru înțelegerea cât mai exactă a acestui proces, de cristalizare a vieții urbane medievale, este necesar ca, pe lângă cercetarea pur istorică, să se întreprindă și investigații arheologice, antropologice, lingvistice etc. În cazul Țării Moldovei cercetarea interdisciplinară este absolut necesară, dată fiind cantitatea redusă – și nu întotdeauna având caracter indubitabil – a informației scrise. În unele cazuri un reper hotărâtor îl constituie numele așezării, reper ce în altele se dovedește a fi extrem de derutant.

Originile târgului luat în discuție în paginile de față, în ciuda eforturilor depuse de către istorici, au rămas în incertitudine. Apariția în anul 1995 a unei monografii a Hușilor¹, care trece în revistă, aproape în mod exhaustiv, bibliografia privitoare la trecutul acestui oraș moldovenesc, scutește pe autorul acestor rânduri de enumerarea tuturor punctelor de vedere exprimate până acum în legătură atât cu geneza târgului de pe Drăslăvăț, cât și cu originea numelui care îl definește.

Trebuie amintit, totuși, pentru ilustrarea incertitudinii în care este învăluit trecutul acestui oraș, că autorii monografiei citate au inventariat nu mai puțin de douăsprezece teorii privind originea toponimului Huși și – implicit – a târgului în sine². Dintre toate ipotezele emise, autorii, a căror lucrare a văzut lumina tiparului în 1995, au optat – și pe bună dreptate, după cum se va arăta mai jos – pentru aceea conform căreia „întemeierea actualului oraș a avut loc ca urmare a strămutării locuitorilor fostului târg al Sărății, situat pe malul stâng al Prutului, în dreapta acestui râu, într-un loc mai ferit, tot pe moșia Husului”, aceasta nu înainte de a preciza că o clarificare deplină a problematicii s-ar putea face „la descoperirea de noi izvoare istorice și la elucidarea problemei originii numelui și a întemeierii orașului”³. Prin rândurile de față autorul lor își propune să adauge propriile observații făcute pe documentele cunoscute și mult dezbătute la acele „deosebit de prețioase informații (s.n.) oferite de B. P. Hașdeu, N. Iorga, C. C. Giurescu, M. Costăchescu, Melchisedec Măzăreanu, I. Bogdan ș. a.”⁴.

Parcurgând cele patru documente emise în timpul domniei lui Ștefan cel Mare (1487 octombrie 12, 1489 martie 13, 1495 ianuarie 22 și 1495 ianuarie 23)⁵, în care sunt implicați în calitate de vânzători urmași de-ai lui Husea, se constată că dintr-un număr de opt diviziuni de proprietate scoase la vânzare șapte sunt la dreapta Prutului și doar una singură – „o seliște [...] unde a fost Târgul” este localizată „peste Prut”⁶. Toate proprietățile scoase la vânzare de urmașii lui Husea sunt localizate la sud de târgul Hușilor. De asemenea, se mai observă că singura unitate căreia i se precizează hotarele este acea „seliște [...] unde a fost Târgul Sărăței”, pe lângă care ar mai putea fi amintită doar bucata de pământ de pe Sărata, „parte ce iaște pre Ialan și ce este pe din gios de târgul nostru Hușii”, vândută lui Leon și fratelui său, Pătru, prin actul din 23 ianuarie 1495, pentru care se precizează că „hotarul acei bucăți de pământ să fie hotarul târgului nostru Huși valea [*sic!*], dar prin alte părți după hotarul cel vechiu, pe unde au apucat de au stăpânit din veci”⁷.

¹ *Istoria Hușilor*, volum îngrijit de T. Codreanu, Galați, Editura Porto-Franco, 1995, 341 p.

² *Ibidem*, p. 42–48 și 50–56.

³ *Ibidem*, p. 48.

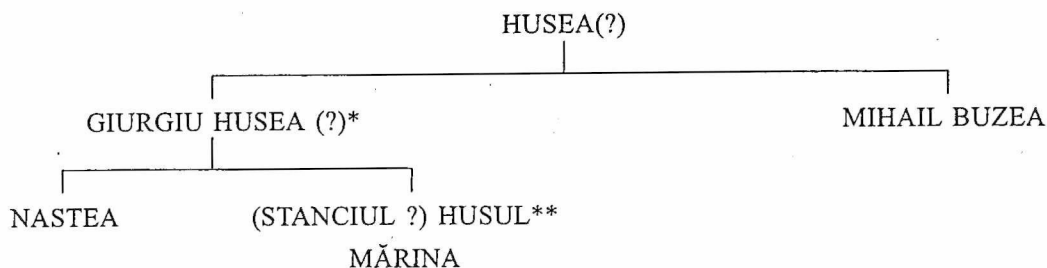
⁴ *Ibidem*.

⁵ *D.R.H.*, A, III, nr. 16, p. 25–27; nr. 50, p. 91–94; nr. 171, p. 312–314 și nr. 173, p. 316–317.

⁶ *Ibidem*, nr. 50, p. 91–94.

⁷ *Ibidem*, nr. 173, p. 316–317.

NEAMUL LUI HUSEA

* În text original slavon Хоґснѡа (1489 martie 13).

** În text original slavon Хоґснѡѡѡѡ (1495 ianuarie 22) și Х снѡ (1487 octombrie 12).

În urma studierii aceluiași documente citate mai sus se nasc și unele întrebări care au scăpat celor care s-au aplecat cu atenție asupra lor, dar ale căror răspunsuri ar putea constitui o argumentație pentru ipoteza emisă cu mulți ani în urmă și la care au aderat – mai mult pe motivație intuitivă – majoritatea celor ce s-au preocupat de originile Hușilor⁸.

Cea mai importantă chestiune care ar trebui să-și găsească un răspuns ar fi aceea legată de seliștea Târgului Sărății; cum de se afla această seliște în 1489 în stăpânirea urmașilor lui Husea? Această întrebare apare pe deplin justificată, întrucât este un lucru bine stabilit că „toate târgurile moldave sânt așezate *pe pământ domnesc*” [s. C. C. Giurescu]⁹. Un al doilea aspect ce se cere a fi lămurit este legat de hotare: de ce toate celelalte unități de proprietate scoase la vânzare de urmașii lui Husea au menționate hotarele ca fiind din veac, iar pentru seliștea Târgului Sărata a fost necesară precizarea exactă a hotarelor, singura unitate – de altfel – aflată în stânga Prutului? Și de ce se simte nevoia introducerii în documentul din 23 ianuarie 1495 a precizării că „hotarul acei bucăți de pământ să fie *din hotarul târgului nostru Huși valea*” înainte de formularea „de prin alte părți după hotarul cel vechiu, pe unde au apucat de au stăpânit din veci”¹⁰.

Seliștea „unde a fost târgul Săratei”, loc prin excelență domnesc, a putut ajunge în proprietatea lui „Stanciul, fiul lui Giurgiu Husea” prin danie domnească, prin vânzare-cumpărare sau prin schimb. Vânzarea-cumpărarea se exclude dintru început deoarece – lucrul este îndeobște cunoscut – domnii Țării Moldovei din secolul al XV-lea nu au obișnuit să vândă pământ supușilor lor. Între danie și schimb de proprietate, judecarea atentă a tuturor elementelor tinde să conducă la concluzia că realitatea a constituit-o cea de a doua variantă. Pentru această afirmație există mai multe argumente. După cum s-a spus, această seliște este singura unitate de proprietate a urmașilor lui Husea, care este amplasată în stânga Prutului; de asemenea, este singura unitate căreia, la vânzare, i se precizează hotarele. Din aceleași documente reiese că proprietățile urmașilor lui Husea se întindeau la S de Huși și începeau chiar din hotarul târgului, o precizare ce apare bizară pentru o moșie care din toate celelalte părți avea hotarele „din veac”.

În hotarnica seliștei Târgului Săratei din 1489 sunt amintite pe Prut, în amonte de gura Săratei, încă două seliști: cea a lui Bodea Sârbul și cea a lui Bodea Rumânul [probabil Românul – *notă C. A.*]¹¹.

Nu poate fi exclusă ideea că cele trei așezări s-au risipit în urma aceluiași fenomen sau eveniment istoric. Risipirea unui târg nu putea lăsa indiferentă domnia. S-a preferat soluția mutării sale într-un loc mai sigur, care să elimine posibilitatea repetării fenomenului/evenimentului care i-a pricinuit sfârșitul. Soluția a fost un schimb de proprietate între domnie și urmașii lui Husea la a doua sau a treia generație. În schimbul extremității nordice a proprietății neamului Hușilor domnia a cedat seliștea „unde a fost târgul

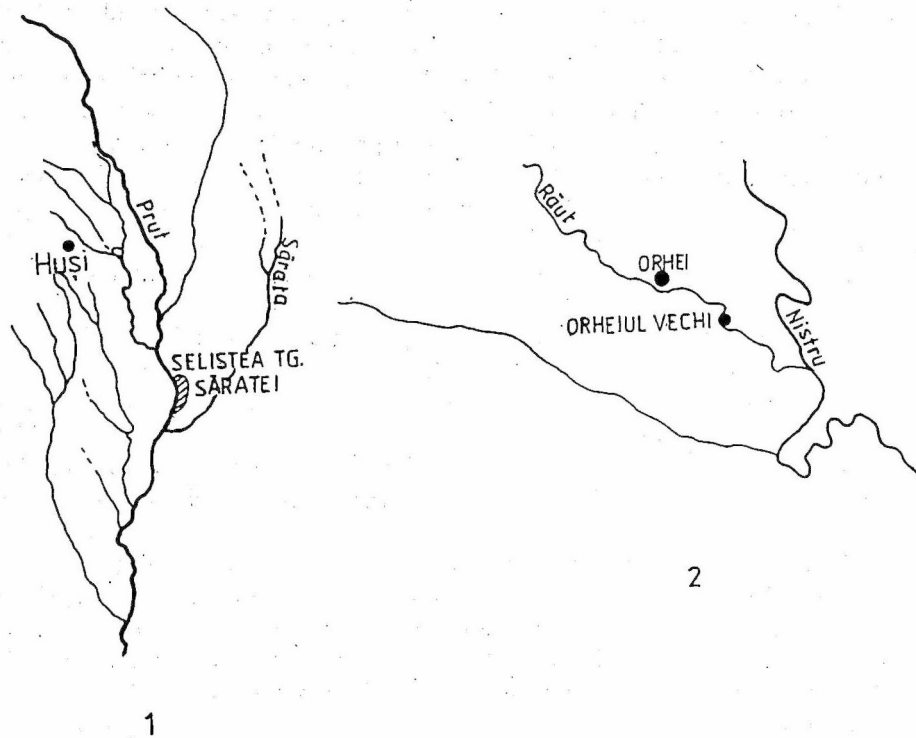
⁸ *Istoria Hușilor*, p. 48.

⁹ C. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene. Din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967, p. 150; la p. 175 se regăsește următoarea definiție: „*Tîrgurile moldovenești sînt unități teritoriale așezate pe pământ domnesc*” [subl. C. C. Giurescu].

¹⁰ *D.R.H.*, A, III, nr. 173, p. 316–317. Ușoara abatere de la formular trebuie pusă pe seama traducătorilor din secolul al XIX-lea, în ale căror forme s-a păstrat actul (cf. și *descrierea arheografică a documentului în loc. cit.*).

¹¹ *D.R.H.*, A, III, nr. 50, p. 91–94.

Sărății” (v. Fig. 1.1.). Doar așa se poate explica necesitatea precizării hotarelor discutatei seliști, ca fiind ceva adăugat la vechile proprietăți ale neamului lui Husea și tot așa se justifică și precizarea „din hotarul târgului nostru Huși valea [în sensul de „la vale”, „la S” – *notă C. A*] din actul ce poartă data de <1495 ianuarie> 23¹². În acest mod s-a salvat practic un târg încheșat, apropiat de vadurile Prutului. Dealtfel, în același mod s-a procedat, în secolul al XVI-lea, cu târgul Orhei¹³ (v. Fig. 1.2.).

Ipoieza acestei mutări, care se încearcă a fi argumentată acum, a fost motivată prin evenimente violente. S-a pus fie pe seama „luptelor continue din răstimpul 1473–1486, fie pe aceea a „năvălirilor tătarăști repetate din 1439–1440, când au ars Vasluiul și Bârladul”¹⁴, în vreme ce schimbarea vetrei târgului Orhei se presupune a fi cauzată tot de distrugerea cetății la umbra căreia se dezvoltase centrul urban, neexcluzându-se nici posibilitatea că „acești orășeni nu erau mulțumiți cu locul vechi, stâncos, unde se află cetatea, loc mai puțin favorabil agriculturii și care nu permitea formarea de iazuri”, deci o cauză de ordin natural. Maniera în care era interpretată strămutarea Orheiului demonstrează că nu pot fi excluse cauze naturale ale mutării târgoveților sărățeni pe moșia neamului Hușilor. Aceasta cu atât mai mult cu cât Orheiul, fie pe vatra sa veche, fie pe cea nouă, se afla în mod evident într-o poziție mult mai expusă incursiunilor tătarăști – cel puțin – decât cea a târgului Sărății. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că multe dintre târgurile moldovenești – și în primul rând, cele din bazinul Prutului – au fost în mod repetat afectate de incursiuni și invazii, însă nici unul nu și-a mutat vatra. Ilustrative în acest sens sunt târgurile Țuțora și Ștefănești care, din punct de vedere strategic, și ca putere economică, au similitudini cu Târgul Săratei, strămutat ulterior în extremitatea nordică a proprietăților neamului lui Husea. În sesizarea „pricinii” care a dus la această strămutare trebuie ținut cont de amplasarea geografică a vechiului târg al Sărății. Elementele de localizare a seliștei din documentul din 1489 arată că aceasta se află *pe Prut* „mai sus de *gura Săratei*”¹⁵ (s. n.). În această regiune lunca Prutului este largă și joasă, lesne inundabilă. Se știe că în cursul secolului al XV-lea au fost ani foarte bogați în precipitații – cel puțin în spațiul românesc, ceea

¹² *Ibidem*, nr. 173, p. 316–317.

¹³ C. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe...*, p. 254–255.

¹⁴ *Ibidem*, p. 307.

¹⁵ *D.R.H.*, III, nr. 50, p. 91–94.

ce a provocat inundații care au cauzat risipirea inclusiv a unor edificii de cult amplasate pe terenuri joase¹⁶. Dacă se adaugă și faptul că, în același document, sunt pomenite mai multe seliști în regiune, toate localizate „pe Prut”, se poate admite că strămutarea târgului Săratei a fost cauzată de inundații repetate, mai curând decât de năvălirile numeroase și de conflictele militare.

Schimbarea numelui târgului, odată cu strămutarea vetrei, se explică prin două elemente ce se completează reciproc: pe de o parte, numele de Târgul Săratei nu mai acoperea o realitate, pârâul Săratei nemaifăcând parte din noul areal; pe de altă parte, în mentalul colectiv s-a păstrat ideea că stăpânii inițiali ai noii vetre au fost cei din neamul lui Husea. Forma de plural a numelui poate oferi un indiciu pentru faptul că schimbul de proprietate dintre domnie și familia boierească și – implicit – strămutarea târgului, au avut loc la cel puțin o generație după cea a lui Husea. Conform spiței de neam ce poate fi întocmită pe baza informației documentare, Husea a trăit cândva în primele decenii ale secolului al XV-lea. Prin urmare, schimbul de proprietăți a putut avea loc, cel mai devreme, în deceniile IV–V ale secolului amintit.

Cele expuse mai sus permit reconsiderarea opiniei conform căreia urbanizarea Hușilor, pe actuala sa vatră „nu s-a produs spontan, ci evolutiv”¹⁷.

Structura socială – cel puțin – de caracter urban a fost implantată brusc în noua vatră, cristalizarea sa având loc, anterior, în vechiul târg al Săratei.

Acest fenomen prezintă și un avantaj deosebit pentru cercetarea arheologică și – în ultimă instanță – istorică. Vatra Hușilor, printr-o cercetare sistematică, poate oferi oglinda ideală în care să se reflecte nivelul de viață a unei comunități urbane din bazinul Prutului de la mijlocul sau din a doua jumătate a secolului al XV-lea. De asemenea, în măsura în care poate fi identificată în teren, vatra Târgului Săratei poate deveni reflectarea ideală a vieții urbane din același spațiu în prima jumătate a secolului al XV-lea și ar putea oferi importante indicii privind procesul de cristalizare a unei structuri urbane din spațiul Moldovei medievale.

Esențializând cele expuse mai sus, se poate conchide că originea Târgului Hușilor se află în mai vechiul Târg al Săratei. Inundațiile repetate ale Prutului au determinat, poate pe lângă alte cauze, abandonarea vetrei vechi. S-a salvat o structură urbană de mare importanță în regiune, prin instalarea într-un nou areal, obținut de către domnie prin schimbul de proprietate, procedură obișnuită în epocă¹⁸. Astfel, au devenit stăpâni urmașii lui Husea peste un domeniu domnesc și au dobândit șansa de a-și lega numele de o așezare urbană.

TÂRGUL SĂRĂȚII – A LOST TOWN?

SUMMARY

The author tries to argue that Târgul Săratei/Sărății considered to be lost in the second half of the 15th century, finds its continuity in the small town of Huși. The whole demonstration is based on documents. In the author's opinion the paper is going to be a starting point for the future archaeological investigations meant to bring new elements concerning the urban life in Moldavia of the 15th century.

¹⁶ Este cazul vechii mănăstiri a Moldoviței (v. Gh. Cantacuzino, *Vechea mănăstire a Moldoviței în lumina cercetărilor arheologice*, în *BMI*, 40, 1971, 3, p. 79–84. Autorul acestor rânduri, pe baza rezultatelor obținute de către colegii care au investigat arheologic mănăstirile de la Căpriană și Vărzărești (R. Moldova), nu exclude situații

similare, de strămutare în urma inundațiilor și la aceste mănăstiri.

¹⁷ S. Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Episcopia Romanului și Hușilor, 1990, p. 1.

¹⁸ *D.R.H.*, II, nr. 233, p. 355–357 (Mărina Lolca, în Câmpul lui Dragoș, dar sunt și alte exemple).